

не варто плутати етнічну історію та історію цивілізацій, а також поняття «етнічність» і «цивілізованість» [3, с. 157]); 2) *історичної епохи цивілізаційного розвитку українства* (специфіка цивілізаційного поступу русинів-українців, українського етносу, української етнічної нації, української політичної нації та світового українства).

Проведене дослідження показує, що в історії України були чітко відображені загальноєвропейські тенденції цивілізаційного розвитку: а) тенденція до поступової гуманізації, індивідуалізації та демократизації українського суспільства; б) тенденція до урізноманітнення форм історичного активізму української спільноти і української людини та збільшення ролі індивідуальної ініціативи в історичному процесі; в) тенденція до посилення ролі ноосферного начала у здійсненні історичного процесу; г) тенденція до зростання інформаційної та смислової насиченості поля соціокультурної і міжнаціональної взаємодії; д) тенденція до зміцнення і розширення як індивідуальної, так і колективної суб'єктності українців.

1. Воропаєва Т. С. Трансформація цивілізаційної ідентичності громадян України / Т. С. Воропаєва // *Новий університет*. – Йошкар-Ола: Коллоквиум, 2011. – № 10. – С. 17 – 22.
2. Воропаєва Т. Роль еліт у цивілізаційному поступі українства / Т. Воропаєва // *Українознавчий альманах*. – Вип. 14. – С. 9 – 18.
3. Воропаєва Т. С. Трансформація релігійної, національної та цивілізаційної ідентичності громадян України (1991 – 2012 рр.) / Т. С. Воропаєва // *Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній*

спільноті. Матеріали 4-го Міжнародного конгресу світового українства. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. – 628 с. – С. 157 – 161.

4. Воропаєва Т. Україна: соціор, геосоціор, етносоціор / Т. Воропаєва // *Україна просторова в концепційному окресленні Степана Рудницького*. Колективна монографія. К.: Українська Видавнича Спілка, 2003. – 245 с. – С. 142 – 153.
5. Воропаєва Т. Українство в європейському цивілізаційному просторі: теоретико-методологічні засади дослідження / Т. Воропаєва // *Українознавчий альманах*. – 2013. – Вип. 11. – С. 79 – 83.
6. Воропаєва Т. Українство в цивілізаційному ракурсі / Т. Воропаєва // *Українознавчий альманах*. – 2012. – Вип. 8. – С. 9 – 13.
7. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Гець та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін.]; НАН України. Інститут історії України. – К.: Ніка-Центр, 2011. – Т. 1. – 696 с.
8. Павленко Ю. В. Происхождение цивилизации: альтернативные пути / Ю. В. Павленко // *Альтернативные пути к цивилизации: Коллективная монография* / Под ред. Н. Н. Крадина, А. В. Коротаева, Д. М. Бондаренко, В. А. Лынши. – М.: Логос, 2000. – 386 с. – С. 115 – 128.
9. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М.: АСТ, 2004. – 784 с.
10. Voropayeva T. Peculiarities of civilization identity of citizens of Ukraine / T. Voropayeva // *Problems and tendencies of modern society development. Materials digest of the IXth International Scientific and Practical Conference. Sociological, philological, philosophical, sciences and history* / All-Organizing Committee: B. Zhitnigor (chairman), S. Godvint, L. Kupreychik, A. Tim, G. Georgio, T. Morgan, S. Serdechnyy, L. Straker – London: InPress, 2010. – P. 30 – 35.

Павло Гай-Нижник

УДК 32(4770:351.746.1"20"

Українознавство як чинник концепту «м'яка сила» і системи національної безпеки

В роботі показано, що за умов сучасної української реальності чітка реалізація триади основних рушійних сил системи національної безпеки (національні цінності – інтереси – цілі), постійно стримується недостатнім рівнем консолідації українського суспільства. Це призводить до того, що інтереси, і тим більше – цілі, різних суспільних груп за певних умов набувають антагоністичного характеру. Через розмитість загальнонаціональної ідентичності вони не проявляють прагнення до діалогу та порозуміння заради суспільного блага. Підкреслено, що у сучасному світі питання розвитку українознавства набуває не лише суто наукового чи освітнього значення, а є й складовою національної безпеки та вагомим чинником державної політики в Україні і на міжнародному рівні.

Ключові слова: українознавство, «м'яка сила», національна безпека, цінності.

It is defined that under conditions of the modern Ukrainian reality strict realization of the main dynamics for ensuring national security (national value - interests - goals) constantly maintained in sufficient level of consolidation of the Ukrainian society. This leads to the fact that the interests, and even more so – goals of different social groups in certain circumstances become antagonistic character. They don't desire for dialogue and understanding for the common good because of the vagueness of national identity. It is emphasized that nowadays, the development of Ukrainian studies are not only purely scientific or educational significance, but is also part of the national security and an important factor in public policy in Ukraine and in the world.

Key words: ukrainian studies, "softpower", national security, values.

Сучасні міграційні світові процеси та чим далі збільшується динаміка еміграції українців в інші держави світу, в умовах сучасних глобалізаційних викликів говорить про те, що чисельність етнічних українців у світі зростатиме, а факт державницького існування України збільшуватиме інтерес до нашої історії, культури, освіти тощо. Тож розвиток українознавства в діаспорі слугуватиме для держави України одним з аспектів концепту «м'яка сила», який нині починає використовуватися світовими державами.

Концепт «м'яка сила» ввів до наукового обігу у першій половині 1990-х років професор Гарвардського університету Джозеф Най. Вчений стверджував, що надто довго практики віддавали перевагу концепції «політичного реалізму», покладаючись на «жорстку силу» з її військовим і фінансово-економічними чинниками. «Силою є здатність впливати на інших з метою отримання бажаних результатів.

Якщо відносять цей примус або за плату, я називаю таке «жорсткою силою». Якщо відносять цей примус до привабливості, я називаю це «м'якою силою», – пояснював Най [15]. Дослідник також визначив три компоненти, з яких складається цей феномен, а саме: «культура держави (у тому, чим вона приваблює інших), її політичні цінності (чи дотримується вона їх у внутрішній та зовнішній політиці) та зовнішні відносини (чи сприймаються вони як легітимні та морально обґрунтовані)» [15].

«М'яка сила» – це моральний авторитет наукових, технічних і спортивних досягнень та творів високого мистецтва, привабливість гуманістичної ідеології, ефективної економічної політики та раціональної адміністративної системи, спокуса масової культури, симпатія до національної культури, звичаїв та моделей поведінки». Дослідник Лесли Гелб у своїй книзі «Правила сили: Як

здоровий глузд може врятувати американську зовнішню політику» стверджує, що «м'яка сила нині, схоже, означає майже все» [13].

У зовнішній політиці контекстуальний розум є інтуїтивною діагностичною навичкою, яка допомагає політикам узгоджувати тактику з цілями, щоб створити розумні стратегії. Особливо важливо цей момент враховувати для України, позаяк якщо для великих держав значний потенціал «жорсткої сили» врівноважується «м'якою силою», то потенціал «твердої сили» України є набагато меншим від сучасної «твердої сили» Америки чи Китаю.

Тому Україні потрібно розвивати саме «м'яку силу», адже потенціал України у «м'якій силі» набагато більший від її потенціалу «твердої». Надто, якщо країна послідовно прагнути до високої цивілізації, тобто слідуванню демократичним цінностям, популяризації національної культури, що, в свою чергу, збільшить її «м'яку силу» й цим самим – підвищить її авторитет у світовій політиці [1, с.266-269]. І цією «м'якою силою» України цілком може стати українознавство в країнах, де поширена українська діаспора, а також українознавчі лекції для іноземних студентів, що навчаються в Україні.

Тож українознавство має набути глибшого стратегічного значення державної ваги, в тому числі як українська «м'яка сила» соборницького, дипломатичного і політичного характеру, а не лише наукового чи освітнього. Шляхи мають бути не лише академічного чи політичного характеру, а й на рівні публічної дипломатії: 1) через мас-медіа – медіадипломатія; 2) через культурні акції – культурна дипломатія; 3) через можливості здобути освіту – освітня дипломатія; 4) через Інтернет – ноосферна дипломатія; 5) через неурядові організації – дипломатія «ноополітік» [11, с.106].

Нині за межами України існують установи, що здійснюють українознавчі дослідження. Адже в сучасному світі найбільш ефективними вважаються освітні і культурні проекти та обміни, позаяк вони розглядаються як більш перспективні і тривалі в часі. Саме така діяльність якнайкраще сприяє формуванню в зарубіжних країнах «агентів впливу», себто просуванню на лідерські позиції осіб, що представляють цінності певної країни. І саме таким масштабним проектом нашої держави і нації може стати українознавство*.

Дослідження Інституту світової політики показало, що саме параметр «популярність української культури» має найбільше значення у більшості країн регіону [6].

Таб 1. Параметри «м'якої сили» України в Молдові

Параметри «м'якої сили»	Середнє значення
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	5,3
Впливовість української громади	4,8
Діяльність Посольства України	6,4
Популярність української культури	7,2
Популярність української продукції	7,8
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	6,3

Таб 2. Параметри «м'якої сили» України в Білорусії

Параметри «м'якої сили»	Середнє значення
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	3,12
Впливовість української громади	2,91
Діяльність Посольства України	6,09
Популярність української культури	6,71
Популярність української продукції	4,12
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	4,59

Таб 3. Параметри «м'якої сили» України в Грузії

Параметри «м'якої сили»	Середнє значення
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	5,29
Впливовість української громади	3,29

*США, наприклад, активно використовує дану політику і виділяє значні грантові кошти на навчання талановитої молоді з інших країн у США, яка після повернення на Батьківщину буде пропагувати американські цінності.

Діяльність Посольства України	5,07
Популярність української культури	6,36
Популярність української продукції	6,64
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	5,33

Таб 4. Параметри «м'якої сили» України в Польщі

Параметри «м'якої сили»	Середнє значення
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	4
Впливовість української громади	4
Діяльність Посольства України	3
Популярність української культури	5
Популярність української продукції	3
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	4

Таб 5. Індекс «м'якої сили» України в Румунії

Параметри «м'якої сили»	Середнє значення
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	2,93
Впливовість української громади	2,73
Діяльність Посольства України	2,93
Популярність української культури	3,07
Популярність української продукції	2,73
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	2,88

Таб 6. Параметри «м'якої сили» України в Росії

Параметри «м'якої сили»	Середнє значення
Внутрішній і зовнішньополітичний курс України	3
Впливовість української громади	2,2
Діяльність Посольства України	2,2
Популярність української культури	5,6
Популярність української продукції	4,5
СЕРЕДНІЙ ІНДЕКС	3,5

Загальний аналіз результатів дослідження засвідчує, що найбільший показник «м'якої сили» Україна має в Молдові – 6,3 бали. Це значною мірою пов'язано з великою кількістю українців, які проживають у вказаній країні. Низькі показники у Російській Федерації переважно зумовлені прагненням Росії втягнути Україну у орбіту своїх інтересів, у зв'язку з чим вона

значною мірою посилює свій і жорсткий, і м'який вплив на Україну аби обмежити політичне та економічне зближення нашої держави з ЄС.

Досліджуючи зазначене питання ми (П.Гай-Нижник спільно з Л.Чупрієм) дійшли висновку, що відтак Україна повинна посилювати свій потенціал «м'якої сили» в Росії. Потрібно активізувати діяльність українського посольства в РФ в плані проведення спільних культурно-мистецьких, наукових, освітніх заходів не тільки в Москві, а в інших регіонах Росії. Необхідно активніше використовувати потенціал української діаспори в Росії, яка є найбільшою за чисельністю серед країн СНД й налічує (за офіційними підрахунками) 4 млн.379 тис 690 осіб, проте активність якої в питаннях популяризації України за кордоном є достатньо низькою [1, с. 268]. І в цьому контексті додаю, що саме українознавство може прислужитися до реалізації цієї мети (й не лише в Росії чи країнах колишнього СРСР, а й в країнах ЄС, США, Канаді, Бразилії, в країнах Азії та Австралії, врешті – в самій Україні).

Але чи достатньо потуг українознавчих закладів лише в діаспорі (Європі та Північній Америці, а надто – на теренах колишнього СРСР) для поширення українознавства і здійснення українознавчих досліджень?

Цілком ствердно можна відповісти, що – ні. Тим паче, що у новітньому глобалізаційному світі утвердження, розвиток, популяризація та поширення (пропаганда) комплексних знань про досягнення, світогляд, історію, культуру, побут тощо свого народу і держави (а в нашому випадкові йдеться саме про українознавство) набуває не лише освітня чи наукового значення, а й політично-стратегічного (геополітичного) рівня й стає складовою національної безпеки держави!

Так, наприклад, ще донедавна для українського суспільства була характерною криза ціннісно-світоглядних засад, яка проявлялася у втраті моральних орієнтирів, зростанні девіантної поведінки, збільшенні розпорошеності і диференціації українського суспільства. Цю кризу можна подолати шляхом переоцінки колишніх норм і побудові на цій основі нової системи цінностей. Відтак актуалізується питання більш ґрунтового комплексного дослідження вітчизняної історії, культури, традицій в контексті національних цінностей,

національних інтересів та цілей в спектрі реалізації політики національної безпеки.

«Енциклопедія етнокulturознавства» визначає «національний інтерес» як «реальну причину дій нації і держави, спрямованих на своє виживання, функціонування і розвиток», або як «сукупність національних цілей і базових цінностей, які відіграють важливу роль у стратегії і тактиці в галузі національної безпеки» [6]. Доречно буде нагадати, що у Законі України «Про основи національної безпеки України» національні інтереси українського народу визначаються як «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [9]. В основі ж національних інтересів знаходиться й національна безпека [8, с.46]. І.Кресінаж слушно вважає, що саме національна свідомість є універсальним вираженням національних інтересів, їх генератором і центром осмислення [9, с.112]. І з цього огляду українознавство є природною складовою універсального вираження комплексу українських національних інтересів.

Одним з важливих завдань політики національної безпеки є здійснення систематизації та класифікації національних інтересів за категоріями та рівнями важливості. Зокрема, в США виділяють такі категорії національних інтересів: захист Батьківщини; економічне процвітання; пропаганда цінностей; сприятливий світовий порядок. Хоча досить часто загалом там використовуються (як основні) три категорії: безпека; добробут; цінності [14]. Слід також констатувати, що на формування ієрархії національних інтересів значний вплив здійснюють й пристрасті або стереотипи політичного мислення.

Так, скажімо, певні політичні сили можуть визначати за найважливіші такі національні інтереси, які, перш за все, є пріоритетними для них самих, а не для безпеки держави. Тому при формуванні ієрархії національних інтересів потрібні нові умови, що впливають на вказаний процес. У подальшому, в силу ускладнення та суперечливості чинників, які впливають на формування системи забезпечення національної безпеки та міжнародних відносин, ці процеси ще більш

ускладнюватимуться й досить важко піддаватимуться достовірному кількісному та якісному аналізу [2, с.471].

Разом з тим, формуючи систему національних інтересів, першочерговослід враховувати національні цінності, позаяк саме вони закладають аксіологічну основу системи національної безпеки держави. Національні цінності є важливими передумовами і базовими засадами забезпечення національної безпеки країни й, зокрема, важливими чинниками формування політики національної безпеки у гуманітарній сфері. Саме система національних цінностей утворює правову, філософську та етичну основу для забезпечення подальшого існування держави. Їх втрата може привести до зникнення нації як самостійного суб'єкта міжнародних відносин [3, с.105].

Проблема формування та закріплення системи національних цінностей є надзвичайно важливою для українського суспільства. Сьогодні для нашого суспільства є характерною криза ідентичності, яка проявляється у світоглядній невизначеності, розмитості суспільних цінностей, розпорошеності і значній диференціації українського суспільства. Переконали, що кризу можна подолати шляхом переоцінки колишніх (застарілих) норм і в побудові на цій основі нової системи цінностей. Тільки національні цінності можуть бути стійким фундаментом для гармонізації інтересів людини, сприяння стабільності суспільства та сталого розвитку держави [8, с.6].

Українознавство (україністика) як комплексна й багатогранна наука в нових умовах розвитку суспільства та за нового світопорядку, що динамічно змінюється, має місію не лише збереження старих історичних, моральних, релігійних, культурних цінностей українського народу, а й зобов'язане долучитися до вироблення новітніх цінностей українців, до українізації (україноцентричності) ціннісного вибору українців (громадян і симпатиків України інших національностей) за сучасної динаміки цивілізаційного розвитку, а значить – сприяти консолідації новітньої української нації та забезпечення національно-державної безпеки України.

Поточна соціологія окреслює певні тенденції сучасного світосприйняття українців, які яскраво вказують на їх залежність від історичного, культурного та соціального досвіду (спадку) і пасивні

очікування пересічного громадянина. Так, наприклад, в листопаді 2005 р. Національний інститут стратегічних досліджень проводив соціологічне опитування щодо виділення основних національних цінностей [2]. Отримані результати були такими (див. Табл.1).

Таблиця 1. Система цінностей

Цінність	%
Добробут	46,5
Справедливість	44,3
Стабільність	40,9
Права людини	37,4
Порядок	36,1
Рівність перед законом	30,2
Свобода	18,1
Духовність	14,6
Патріотизм	13,1
Взаємодопомога	10,1
Ефективність	4,1

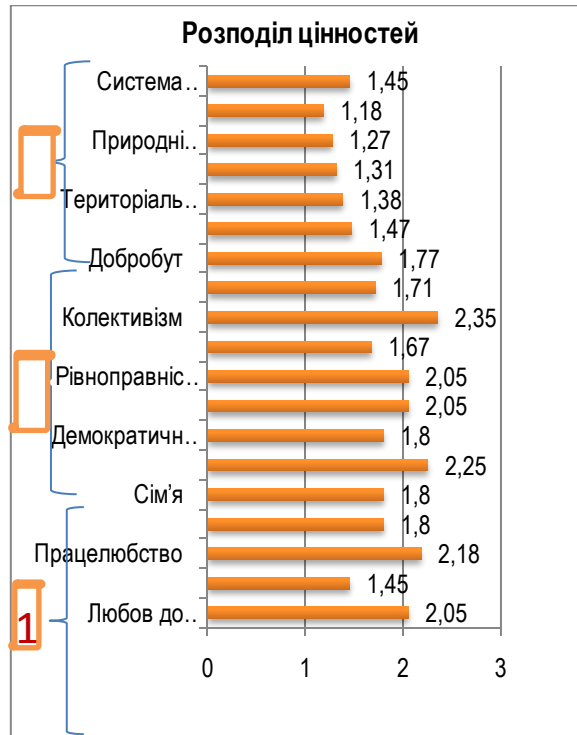
А.Ручка (Інститут соціології НАН України), що досліджує ціннісні пріоритети населення України, виділяє п'ять ціннісних синдромів. Перший ціннісний синдром охоплює вігальні цінності – здоров'я (4,74 бали за 5-бальною шкалою), сім'я (4,72), діти (4,67), добробут (4,67) (середній бал – 4,73). Другий – соціальні цінності: створення в суспільстві різних можливостей для всіх, сприятливий морально-психологічний клімат у суспільстві, соціальна рівність (середній бал – 4,06). Третій – традиціоналістичні цінності: національно-культурне відродження, участь у релігійному житті (середній бал – 3,47). Четвертий – самореалізаційні цінності: цікава робота (праця), суспільне визнання, підвищення освітнього рівня, розширення культурного кругозору (середній бал – 3,70). П'ятий ціннісний синдром охоплює політико-громадянські цінності: державна незалежність країни, демократичний розвиток країни, участь у діяльності політичних партій і громадських організацій тощо (середній бал – 3,51) [10, с.118]. Тобто, за даними Інституту соціології НАН України, пріоритетними для українців є вігальні та соціальні цінності.

Ми (спільно із докторантом Інституту стратегічних досліджень Л.Чупрієм) проводили в рамках даного дослідження експертне опитування щодо визначення домінуючих національних цінностей (цінності індивідуума, суспільства і держави) українців [2]. Відтак, авторизапропонували експертам оцінити цінності за пріоритетністю, де: 1 – найважливіша цінність, 2 – менш важлива; 3 – недостатньо

важлива цінність). Були отримані такі результати (див. Діагр.1).

Діаграма 1. Національні цінності українського народу

(1 – індивідуальні цінності, 2- цінності суспільства, 3 – цінності держави)

Якщо ж спробувати визначити ядро домінуючих цінностей українського народу, то за даними експертного опитування, до них слід віднести: патріотизм, права і свободи людини, соціальну справедливість, матеріальні та духовні надбання українського народу, національну безпеку, природні

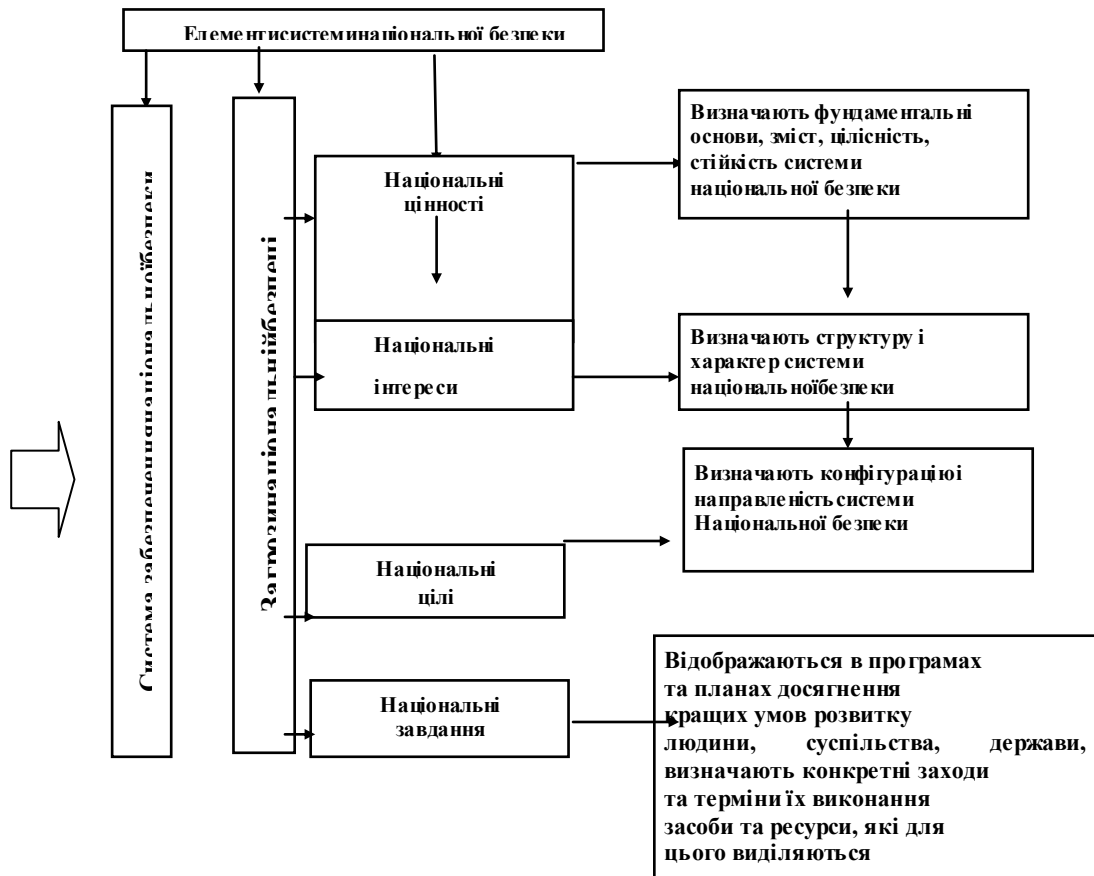
ресурси, конституційний лад.

На основі національних інтересів та національних цінностей формуються національні цілі. Їх сутнісні характеристики визначаються динамікою та суперечливістю розвитку середовища існування суспільства і держави. Національні цілі – це конкретні ключові завдання, які держава ставить перед собою заради захисту національних інтересів та національних цінностей. Національні цілі – це своєрідні дороговкази розвитку суспільства до побудови моделі кращого стану (безпечніших умов розвитку та життєдіяльності) кожної людини, суспільства, держави [2, с.471].

Проте за умов сучасної української реальності чітка реалізація тріади основних рушійних сил системи забезпечення національної безпеки (національні цінності – інтереси – цілі), постійно стримується недостатнім рівнем консолідації українського суспільства, що призводить до того, що інтереси, і тим більше – цілі, різних суспільних груп за певних умов набувають антагоністичного характеру та за умов розмитості загальнонаціональної ідентичності, вони не проявляють прагнення до діалогу та порозуміння заради суспільного блага.

Ці національні цінності, інтереси, цілі та завдання й формують і забезпечують у своїй взаємодії систему національної безпеки, яку Г.Ситник схематично зобразив у нижчезказаній схемі (див. Схему 1) [12, с.46].

Схема 1. Взаємодія національних цінностей, інтересів, цілей та завдань та їх вплив на формування і функціонування системи забезпечення національної безпеки

Вибір національних цілей – це одне з головних і пріоритетних завдань держави, який впливає на подальший її суспільно-політичний та економічний розвиток та становлення на міжнародній арені.

У формуванні цих цілей, як світоглядних, так і державно-стратегічних, мають брати участь учені мужі нації у всіх спектрах державно-політичного і громадсько-суспільного розвитку.

До вирішення цього спектру завдань державної політики має також долучитися й українознавство, а його наукові школи та дослідники мусять, в свою чергу, вийти на новий теоретичний і організаційно-практичний рівень власної творчої, наукової та освітньої діяльності. І для усвідомлення цього (як вченими, так і політиками) не варто було чекати на створення в Україні п'ятих колон інших держав, шпигунських мереж, «культурно-історичних» організацій впливу, політичних лобістів чи збройного зіткнення!

Саме тому до утвердження, розвитку та поширення українознавства в Україні та світі мусять долучитися не лише державні науково-дослідні (існуючі інститути українознавства) та навчальні установи (відповідні кафедри у ВУЗах), громадські вітчизняні та діаспорні українознавчі

фундації, а й державні органи влади у галузі освіти й культури (відповідні міністерства) та дипломатія (міністерство закордонних справ, посольства, консульства). Адже у сучасному світі питання розвитку українознавства набуває не лише суто наукового чи освітнього значення, а є й складовою національної безпеки та вагомим чинником державної політики як в самій Україні, так і на міжнародному рівні.

1. Гай-Нижник П. П. Культура як основа «м'якої сили» держави Україна в контексті підвищення її зовнішньополітичного авторитету / П.П.Гай-Нижник, Л.В.Чупрій // Гілея. – 2013. – Вип.79 (№12). – С.266–269.

2. Гай-Нижник П. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки / Павло Гай-Нижник, Леонід Чупрій // Гілея. – 2014. – Вип. 84 (№5). – С.465–471.

3. Горбулін В. П. Засади національної безпеки України / В.П.Горбулін, А.Б.Качинський. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 272 с.

4. Енциклопедія етнокulturознавства. – К.: Друкарня Державної академії керівних кадрів культури та мистецтв, 2001. – 528 с.

5. Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси / І.О.Кресіна. – К.: Вища школа., 1998. – 392 с.
6. «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uniter.org.ua/data/block/iwp_myaka_syla_ukr.pdf
7. Новицький Г. В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: Монографія / Г.В. Новицький. – К.: Інтертехнологія, 2008. – 496 с.
8. Парахонський Б. О. Національні інтереси України (духовно-інтелектуальний аспект) / Б.О.Парахонський. – К.: НІСД, 1993. – 43с.
9. Политология. Словарь. – М: РГУ, 2010. – 564 с.
10. Ручка А. Ціннісна ментальність вікових груп соціуму / А.Ручка // Соціологічні дослідження культури: концепції та практики. Колективна монографія. – К.: Інститут соціології, 2010. – С. 117–127.
11. Слісаренко І. Ю. Теорія і практика «м'якої сили» в міжнародних відносинах / І.Ю.Слісаренко // Освіта регіону. – 2008. – № 1–2. – С 102 – 109.
12. Ситник Г.П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика). – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.
13. By Joseph S. Nye Jr. Get Smart. Combining Hard and Soft Power [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.foreignaffairs.com/articles/65163/joseph-s-nye-jr/get-smart>
14. Schmitt M. Identifying National Objectives and Developing Strategy: A Process Oriented Approach / M.Schmitt // Strategic Review. – Winter 1997. – Vol. XXV, No.1. – P. 24–37.
15. Soft Power. The mean success in world politics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.futurecasts.com/book%20review%206-4.htm>

Віктор Гудзь

УДК [930:31](477)"193/198"

Дослідження демографічних наслідків Голодомору в Україні у 30-ті – 80-ті роки ХХ століття

Голод 1933 р. в Україні, на відміну від голоду в інших регіонах СРСР, науковці і політики, через його катастрофічні наслідки, називають голодомором або геноцидом. Існують різні методи підрахунку людських втрат під час голоду 1932-1933 років в Україні та різні інтерпретації отриманих даних. Це потребує не лише статистичного коригування, а й історіографічного осмислення, яке здійснюється в статті. Зокрема, визначається стан вивчення демографічних наслідків голоду в Україні до 90-х років ХХ ст., коли виникли нові передумови дослідження цієї теми. Дається оцінка автором наукових здобутків вітчизняних і зарубіжних вчених у дослідженні масштабів голоду.

Ключові слова: історіографія, голод 1932-1933 років, Україна, демографічні наслідки

Hunger in 1933 in Ukraine, unlike hunger elsewhere in the USSR, scientists and politicians, because of its catastrophic consequences, called famine or genocide. There are different methods of calculating casualties during the famine of 1932-1933 in Ukraine and different interpretations of the data. This requires not only statistical adjustment, but historiographical reflection, which is made in the article. In particular, the study on the state of the demographic consequences of the famine in Ukraine in the 90 th century., When there are new prerequisites study. The estimation of the author of the scientific achievements of domestic and foreign scholars in the study of hunger.

Key words: historiography, the famine of 1932-1933, Ukraine, demographic consequences

Жодна подія світової історії не викликала за останні три десятиліття такого пильного інтересу дослідників, як голод 1933 р. в Україні, який ще, на відміну від голоду в інших регіонах СРСР, науковці і політики називають голодомором або геноцидом України. Проте тема недостатньо вивчена з історіографічних позицій. Маємо лише декілька узагальнюючих оглядів наукової

літератури з історії голоду 1932-1933 років в УСРР С. Кульчицького, Р.Пирога, В. Марочка, М. Дорошка, О. Веселової, історіографічні статті В. Савельєва, Я.Калакури, В.Гудзя, В. Калініченка та Є. Яценко. Так само побіжно торкалися теми демографічних наслідків голоду в УСРР у своїх історіографічних оглядах Н.А.Івнічій, В.В. Кондрашин, Є.М.Осколков (Росія), але